
OBSAH

PŘEDMLUVA	11
1. STUDIUM KOGNITIVNÍCH PROCESŮ V PSYCHOLOGII 20. STOLETÍ	13
1.1 Pojmosslovná a terminologická poznámka	13
1.2 Kognitivní výzkum v evropské psychologii na přelomu 19. a 20. století a v průběhu 20. století	13
1.2.1 Charakteristika evropského psychologického výzkumu poznávacích procesů v první polovině 20. století	13
1.2.2 Kognitivní výzkum v evropské psychologii v druhé polovině 20. století – výčet charakteristik	19
1.3 Výzkum kognitivních procesů v americké psychologii 20. století	22
1.3.1 Výzkum kognitivních procesů v americké psychologii první poloviny 20. století	22
1.3.2 Kognitivní hnutí v americké psychologii první poloviny 20. století	24
1.4 Informačně a procesuálně zakotvená kognitivní psychologie	25
1.4.1 Vznik kognitivní psychologie	25
1.5 Vývojově orientovaná kognitivní psychologie	33
1.6 Kognitivní věda	33
1.7 Konekcionismus	35
1.8 Další vývoj kognitivního hnutí: diferenciacie informačního paradigmatu	38
1.8.1 Paradigma reprezentacionismu	39
1.8.2 Paradigma prezentacionismu	39
2. MENTÁLNÍ REPREZENTACE: PROCESUÁLNÍ ANALÝZA	43
2.1 Uvedení do problematiky studia reprezentace a mentální reprezentace: předpoklady vzniku jejího studia	43
2.1.1 Terminologická poznámka	43
2.1.2 Filosofická východiska mentální reprezentace	45
2.1.3 Psychologické vymezení mentální reprezentace	48
2.2 Vlastnosti mentální reprezentace	52
2.2.1 Formy reprezentace	53
2.3 Dispoziční mentální reprezentace	61
2.4 Mody mentální reprezentace	65
2.5 Úrovně (instance), řády mentální reprezentace	65
2.6 Mentální stavy, možnosti jejich reprezentace v kognitivní psychologii a konekcionismu	66
2.7 Charakteristika výzkumů mentální reprezentace	67
2.7.1 Výzkumy forem mentální reprezentace	69
2.7.2 Paiviova hypotéza dvojího kódování	69
2.7.3 Mortonova koncepce jednotek	71
2.7.4 Shepardova mentální rotace představ	71
2.7.5 Výzkum mentálních map	72

2.7.6	Výzkum prototypů	72
2.7.7	Výzkumy jazyka	72
2.7.8	Výzkum mentálních modelů	73
2.7.9	Výzkumy procedurální paměti	73
2.7.10	Výzkumy reprezentace kognitivně nespecifických jevů	73
2.8	Modely mentální reprezentace	73
3.	MENTÁLNÍ REPREZENTACE: OBSAHOVÁ ANALÝZA	77
3.1	Terminologická a pojmoslovná poznámka	77
3.2	Uvedení do psychologického studia psychického obsahu	78
3.2.1	Procesuální a obsahová analýza v obecné psychologii	78
3.2.2	Systémový přístup ke studiu psychického obsahu	79
3.2.3	Kontextový charakter psychického obsahu a pojetí jeho jednotek (elementů)	81
3.2.4	Vrstvy psychického obsahu	86
3.2.5	Druhy psychického obsahu	86
3.3	Mentalíza jako nástroj fixace psychického obsahu	88
3.3.1	Mentalíza a vnitřní řeč	90
3.3.2	Vnitřní a vnější řeč	91
3.4	Psychické jako jednota prezentační a reprezentační stránky: kritéria vymezení hranic mezi prezentační a reprezentační stránkou psychiky	92
3.4.1	Znaky identifikace prezentační a reprezentační stránky psychiky	94
3.5	Shrnutí	99
4.	PSYCHICKÝ OBSAH: KATEGORIE ZNAKU A VÝZNAMU	101
4.1	Pojmoslovná a terminologická poznámka	101
4.2	Ke vzniku studia o znacích	103
4.3	Základní sémiotické termíny	105
4.3.1	Semióza	105
4.3.2	Obecný model komunikace	106
4.3.3	Vymezení znaku	106
4.3.4	Funkce znaku	109
4.3.5	Klasifikace znakových systémů	109
4.4	Reprezentace znaku v psychice	115
4.5	Kategorie významu	115
4.5.1	Sémiotické pojetí významu jako východisko psychologického vymezení významu	115
4.5.2	Psychologické vymezení významu: atributy	117
4.5.3	Psychologické vymezení (pojetí) sémantického významu	118
4.5.4	Psychologické klasifikace významů	118
5.	MENTÁLNÍ MODEL: JEHO STUDIUM V KOGNITIVNÍ PSYCHOLOGII	123
5.1	Uvedení do problematiky psychologického studia mentálních modelů	123
5.1.1	Terminologická a pojmoslovná poznámka	123

5.2	Pojetí mentálního modelu v psychologii	126
5.2.1	Pojetí mentálního modelu v inženýrské psychologii	126
5.2.2	Pojetí mentálního modelu v kognitivní psychologii: základní práce	127
5.2.3	Mentální model v kognitivní psychologii: jeho druhy a vlastnosti	129
5.2.4	Modelování v kognitivní psychologii a v psychologii vývojově zakotvené	133
5.2.5	Pokus o vymezení mentálního modelu: Návrh definice mentálního modelu	134
5.3	Metodologie výzkumu mentálních modelů a charakteristika výzkumných postupů	135
5.3.1	Výčet oblastí studia mentálních modelů a jejich přínos psychologickému poznání	136
5.4	Od mentálních modelů k teorii mentálních modelů	143
5.4.1	Mentální model a schéma	143
5.4.2	Studium inferencí jako součást výzkumu mentálních modelů	145
5.4.3	Problém mentální logiky	146
5.5	Hodnocení výzkumu mentálních modelů	147
5.6	Shrnutí	149
6.	MENTÁLNÍ MODELOVÁNÍ V RANÉM DĚTSTVÍ: TEORIE MYSLI	151
6.1	Terminologická poznámka	151
6.2	Uvedení do „teorie mysli“ a charakteristika vývoje názorů na její vznik	152
6.2.1	Teorie mysli v 80. letech 20. století	152
6.2.2	Teorie mysli v 90. letech 20. století	153
6.2.3	Filosofická východiska teorie mysli	155
6.2.4	Psychologická východiska teorie mysli	157
6.2.5	Metodologická východiska teorie mysli a charakteristika výzkumných postupů	159
6.2.6	Terminologické a pojmoslovné problémy teorie mysli	161
6.3	Základní rozpory v psychologických přístupech a výkladech teorie mysli	163
6.3.1	Rozpory ve filosofických a obecněpsychologických východiscích a přístupech k teorii mysli	164
6.3.2	Terminologické rozpory	164
6.3.3	Rozpory v pojetí mentální reprezentace	166
6.3.4	Rozpory v názorech na funkci sociálního prostředí ve vývoji teorie mysli	168
6.3.5	Rozpory v transkulturně orientovaných výzkumech teorie mysli	169
6.4	Z dílčích výzkumů teorie mysli: hypotézy o vzniku základních složek teorie mysli	170
6.4.1	Dimenze mentální – fyzické jako předpoklad dětského porozumění psychice: interpretace nálezů a zjištění dětského chápání této dimenze vývojovými psychology	170
6.4.2	Výklad pretenze a chování s pretenzí u dětí raného věku	171
6.4.3	„Belief“ a „desire“ jako zdroje reflexe psychiky	174

6.5	Přínos psychopatologického studia teorii mysli	176
6.6	Vztah teorie mysli k vymezení stadií vývoje psychiky, zvláště vývoje operování se symboly	177
7.	FOLKOVÁ (LAICKÁ) PSYCHOLOGIE	181
7.1	Terminologická poznámka	181
7.2	Vymezení folkové psychologie v průmětu vědecké reflexe jejího předmětu	182
7.2.1	Obecná charakteristika folkové psychologie	182
7.2.2	Paradigma folkové psychologie	183
7.2.3	Obsah folkové psychologie	185
7.2.4	Vznik folkové psychologie	185
7.2.5	Původ informací, jež jsou součástí folkové psychologie	186
7.2.6	Jazyk folkové psychologie	186
7.3	Vědecká reflexe folkové psychologie: výzkum témat folkové psychologie	186
7.3.1	Předpoklady ontogenetického vývoje laického rozumu	187
7.3.2	Pojetí mentálních stavů ve folkové psychologii	188
7.3.3	Vymezení folkového modelu	189
7.4	Status folkové psychologie	192
7.4.1	Postoje diskutujících k pojetí mentálních stavů ve folkové psychologii	193
7.4.2	Postoje diskutujících k pojetí folkové psychologie	195
7.5	Hodnotící postoje k folkové psychologii	199
7.5.1	Témata ve folkové a vědecké psychologii	199
7.5.2	Vlastnosti folkové psychologie ve srovnání s vlastnostmi vědecké psychologie	199
7.6	Shrnutí	202
8.	ZHODNOCENÍ INFORMAČNÍHO A POČÍTAČOVÉHO PARADIGMATU	203
8.1	Kognitivní psychologie v kontextu vývoje psychologického myšlení	204
8.1.1	Kritika kognitivní psychologie z pozic neurovědy a marxistické psychologie	206
8.2	Přínos kognitivní psychologie a kognitivní vědy	207
8.2.1	Vznik diskurzivní psychologie a její kritika kognitivní psychologie	210
	VÝZNAMNÍ PŘEDSTAVITELÉ JEDNOTLIVÝCH PROUDŮ KOGNITIVNÍHO Hnutí	215
	John R. Anderson (1947, Vancouver)	215
	Allan D. Baddeley (1934, Leeds, Anglie)	216
	Donald E. Broadbent (1926, Birmingham – 1993, Oxford)	216
	Jerome S. Bruner (1915, New York)	217
	Daniel C. Dennett (1942, Boston)	218
	William K. Estes (1919, Minneapolis)	218
	Jerry A. Fodor (1935, New York)	219
	Noam A. Chomsky (1928, Philadelphia)	220

Philip N. Johnson-Laird (1936, Rothwell, Anglie)	220
Stephen M. Kosslyn (1948, Santa Monica, Kalifornie)	221
David C. Marr (1945, Essex, Anglie – 1980, Cambridge, Massachusetts)	222
James L. McClelland (1948)	223
George A. Miller (1920, Charleston, Virginia)	223
Allan U. Paivio (1925, Thunder Bay, Kanada)	224
Zenon W. Pylyshyn (1937, Montreal)	225
David Rumelhart	226
Roger N. Shepard (1929, Palo Alto, Kalifornie)	226
Endel Tulving (1927, Estonsko)	227
LITERATURA	229
REJSTRÍK VĚCNÝ	245
REJSTRÍK JMENNÝ	249